

Dvadeset godina Restauratorskog centra Hrvatskog restauratorskog zavoda u Ludbregu

Venija Bobnjarić-Vučković, konzervator savjetnik, povjesničar umjetnosti
Hrvatski restauratorski zavod Zagreb
Restauratorski centar Ludbreg
e-mail: vvuckovic@h-r-z.hr

Prikaz

Projekt Restauratorskog centra Ludbreg nastao je inicijativom hrvatskih konzervatora i potporom grada Ludbrega, uz pomoć iz Bavorske i stručnu suradnju s bavorskim konzervatorima i restauratorima. U vremenu oružanih napada na Hrvatsku, taj je projekt nastao u svrhu spašavanja i očuvanja hrvatske kulturne baštine. Restauratorski centar Ludbreg, kao odjel Hrvatskog restauratorskog zavoda, u sustavu restauratorske djelatnosti djeluje kao poligon međunarodne suradnje i pomoći u obnovi hrvatske kulturne baštine.

Centar je smješten u glavnoj zgradi kompleksa dvorca Batthyány koja je zbog neprimjerenog korištenja tijekom gotovo cijelog 20. stoljeća 1991. godine, prilikom evakuiranja umjetnina iz ratom ugroženih područja, bila zatečena u visokom stupnju devastacije. No, unatoč takvom zatečenom stanju dvorac je pružao osnovne uvjete za pohranu evakuiranih umjetnina. Već 1992. godine sklopljen je sporazum kojim grad Ludbreg ustupa dvorac Batthyány tadašnjem Ministarstvu prosvjete, kulture i športa na korištenje bez naknade, za potrebe zaštite kulturne baštine, sl.1. Prvi veći građevinski zahvati nakon osnivanja Restauratorskog centra počeli su 1993. godine. Uspješna suradnja hrvatskih i bavorskih stručnjaka, 15. travnja 1994. godine na prvom katu i u dijelu prizemlja dvorca rezultirala je otvorenjem restauratorske radionice za polikro-

Sl.1 Pročelje dvorca Batthyány na dan obilježavanja 20te obljetnice (Foto HRZ, 2014.)

miranu drvenu plastiku i slike na drvenom i tkanom nosiocu, s bibliotekom, drvorezbarskom i stolarskom radionicom, depoima i ostalim pratećim sadržajima. Osim toga, uspostavljena je suradnja sa stručnjacima više zemalja i međunarodnih institucija koje su od prikupljenih sredstava donirale restauratorsku opremu, materijal i pribor te stručnu literaturu za tzv. „Ratnu bolnicu za umjetnine“. U tim prvim godinama u radionici su uz domaće radili i strani diplomirani konzervatori-restauratori, njihovi suradnici i studenti, te stručnjaci čija je djelatnost vezana uz konzervatorske

i restauratorske radove. Građevinski radovi druge faze obnove nastavljaju se 1997. godine, pa je cjelovito obnovljena građevina za potrebe Restauratorskog centra Ludbreg svečano otvorena 4. svibnja 2000. godine.

Pokrenuti su brojni programi stručnog usavršavanja za konzervatore i konzervatore-restauratore (konferencije, seminari i radionice) te programi međunarodne suradnje, sa svrhom unapređivanja konzervatorske i konzervatorsko-restauratorske struke. Radilo se i na promociji Centra u zemlji i inozemstvu gdje su organizirane izložbe fotografija o konzervatorsko-restauratorskim radovima (Muzej Mimara u Zagrebu, palača Vijeća Europe u Strasbourgu, konzulat Republike Hrvatske u Münchenu, Muzej i Zavod Bitola, Narodni muzej i Etnografski muzej u Ljubljani).

2003. godine, uz radionice za restauriranje štafelajnog slikarstva i drvene polikromirane skulpture, osnovan je i Odsjek za tekstil u kojem se provode radovi preventivne zaštitne, konzervacije i restauracije povijesnog tekstila (liturgijskog ruha iz crkvenih i samostanskih zbirki, zastava cehovskih i vatrogasnih udruženja, narodnih nošnji iz svih krajeva Hrvatske, građanskih i vojnih odora te drugih oblika povijesnih artefakata izrađenih od raznovrsnih tkanina, često u kombinaciji i s drugim materijalima: žica, vosak, papir, staklo, perle, titranke, krzno, koža, metal, slika), sl.2 i 3. Uz uspostavljanje restauratorskih radio-

nica i održavanje stručno-znanstvenih skupova o zaštiti i restauriranju tekstila, u Restauratorskom centru u Ludbregu 2009. godine osnovana je specijalizirana zbirka (Tekstiloteka) u kojoj se pohranjuje ugrožena povijesna tekstilna građa. Do 2014. godine u Tekstiloteci je prikupljeno i čuva se petstotinjak predmeta crkvenog tekstila iz sedam župnih zbirki sjeverozapadne Hrvatske. Tekstiloteka je pokrenuta s namjerom da se vrlo ugrožena tekstilna baština čuva na primjeren način i zaštiti od propadanja. Prikupljanjem predmeta ujedno se stvara i baza uzoraka povijesnih tkanina proizvedenih u Hrvatskoj i u drugim dijelovima Europe, a prikupljena građa izvor je mnogih informacija s područja kulture i znanosti. Centar od 2002. godine ima komoru za dezinfekciju umjetnina zapremine 35 m³, uz primjenu inertnog plina dušika koji nije štetan ni za ljudsko zdravlje niti za okoliš. U komori se *anoxo* metodom mogu tretirati predmeti od drva, tekstila, kože, krzna i papira, a nije štetna ni za druge materijale. Preporučeno učinkovito trajanje dezinfekcije je osam do deset tjedana, što je dovoljno da se unište nametnici u svim razvojnim stadijima. Osim suzbijanja drvnih nametnika, dezinfekcija je djelotvorna protiv protolitičke aktivnosti bakterija, gljivica i plijesni.

U depoima umjetnina od 1993. godine bilo je pohranjeno tisuće objekata iz osamdesetak lokaliteta. U početku su pohranjivane umjetnine evakuirane u vrijeme ratne opasnosti. Međutim, kako se ratom ugrožene oltare nakon obnove vraćalo u isto tako obnovljene matične objekte, njihovo mjesto su sve više zauzimali objekti kojima je bio potreban hitan smještaj zbog provođenja građevinskih ili restauratorskih radova u crkvama ili dvorcima. Povećavao se i broj objekata s područja sjeverozapadne Hrvatske na kojima su zbog ugroženosti i vrlo lošeg zatečenog stanja bili nužni konzervatorsko-restauratorski radovi u radionicama HRZ-a. Depoi su nakon završetka

Sl.2 Pozlaćivanje dijela oltarne cjeline u radionici za drvenu polikromiju (Foto HRZ, 2014.)

građevinskih i instalaterskih radova u južnom krilu podruma dvorca 2011. godine prošireni, osposobljeni i opremljeni za sigurno i pravilno pohranjivanje i čuvanje nerestauriranih umjetnina izrađenih od drveta (crkvenog inventara, tabulata, skulptura i sl.). Kontrolirani mikroklimatski uvjeti uspostavljaju se i održavaju uz pomoć ugrađene opreme za dodatno zagrijavanje, ventiliranje i odvlaživanje.

Do 2014. godine kroz Centar je prošao velik broj umjetnina iz čak 79 lokaliteta s područja kontinentalne Hrvatske. Radilo se na drvenim polikromiranim, pozlaćenim i posrebljenim oltarnim cjelinama prve polovice 18. stoljeća i manjem broju očuvanih vrlo vrijednih oltara iz druge polovice 17. stoljeća. Rad konzervatora i restauratora nemoguće je zamisliti bez stalnog dopunjavanja znanja korištenjem stručne literature. Stručna knjižnica osnovana je zahvaljujući velikoj do-

Sl.3 Sanacija oštećenja na tkanini učvršćivanjem niti svilenim filamentom u radionici za povijesni tekstil (Foto HRZ, 2014.)

naciji stručnih knjiga i časopisa Bavarskog zemaljskog zavoda za zaštitu spomenika, a kontinuirano se dopunjava novim naslovima.

U proteklih 20 godina Hrvatski restauratorski zavod kroz Centar u Ludbregu dao je značajan doprinos razvoju restauratorske i konzervatorske djelatnosti u Republici Hrvatskoj, posebno restauriranjem brojnih umjetnina iz ratom pogođenih područja, ali i sjeverozapadne Hrvatske te dragocjenim edukacijskim programima. Osim uspostavljanja i opremanja restauratorskih radionica i depoa, suradnja sa stručnjacima iz Bavorske bila je ključna za razvijanje programa usavršavanja na raznovrsnim konferencijama, seminarima i radionicama koji su održani u Centru. Centar nudi specijalizirane dvorane za predavanja, prostrane radionice i mogućnost smještaja za predavače i sudionike. U organizaciji Odjela za školovanje, stručno usavršavanje i međunarodnu suradnju Hrvatskog restauratorskog zavoda i Restauratorskog centra, od 2000. godine u Ludbregu je za velik broj konzervatora i konzervatora-restauratora iz Hrvatske i brojnih drugih država održano dvadesetak stručnih i znanstvenih skupova, seminara i radionica pod vodstvom predavača iz Njemačke, Slovenije, Italije, Velike Britanije, Kanade, Francuske, Belgije, Hrvatske i drugih država. Raspravljalo se o specifičnim problemima u konzervatorsko-restauratorskim postupcima na drvenim polikromiranim skulpturama, štafelajnim slikama, papiru, tekstilu i zidnom slikarstvu te graditeljskoj baštini. Osim usavršavanja stručnjaka, u Restauratorskom centru Ludbreg studentsku praksu obavljaju studenti različitih usmjerenja u zaštiti kulturne baštine iz Hrvatske i inozemstva. U suradnji s lokalnom zajednicom, udrugama građana te muzejskim i drugim kulturnim ustanovama, u reprezentativno uređenim javnim pro-

Sl.4 Počasni uzvanici i domaćini nakon dodjele zahvalnica (Foto HRZ, 2014.)

storima dvorca (svečanoj dvorani, maloj predavaonici, izložbenoj dvorani, kapeli Sv. Križa i atriju) često se održavaju izložbe, koncerti, predavanja, knjige, monografije i zbornika te glazbeno-književne večeri, prezentacije, pa čak i snimanja za reklame i videospotove. Tijekom znamenitih Varaždinskih baroknih večeri u ludbreškom se dvorcu održavaju koncerti.

Velikom broju posjetitelja, od državnih dužnosnika i diplomatskog kora do predstavnika mnogih europskih kulturnih i turističkih organizacija, omogućeno je razgledavanje dvorca i upoznavanje s djelatnostima Hrvatskog restauratorskog zavoda i njegova Centra u Ludbregu

Obilježavanje dvadeset godina djelovanja Centra bogatog svim navedenim aktivnostima održano je 5. prosinca 2014. godine, sl.4. Program obilježnice je uključio predavanja i prezentacije sudionika i organizatora evakuacije umjetnina o nastajanju i razvoju projekta „ratne bolnice za umjetnine“. Izrađeno je i izloženo tridesetak novih plakata o obnovljenim umjetninama u proteklih 20 godina, a tiskan je i novi deplijan (letak)

koji je prigodno podijeljen svim gostima. Otkrivane su dvije spomen ploče, kamena na pročelju dvorca i veća na glavnom stubištu. Podijeljene su zahvalnice najzaslužnijim organizacijama i pojedincima iz Hrvatske i inozemstva. Tijekom dana mogle su se razgledati radionice u kojima se provode konzervatorsko-restauratorski radovi na umjetninama s područja Varaždinske županije te porazgovarati s restauratorima. Za razgledavanje bila je otvorenja i kapela Sv. Križa i Stalni postav zbirke sakralne umjetnosti s izložbom plakata o obnovljenom sakralnom ruhu iz Zbirke u kapeli sv. Križa.

Obnovom dvorca Batthyány spašen je za Županiju i Grad Ludbreg vrijedan spomenik kulture te je time ostvaren vrijedan doprinos razvoju grada i regije kao kulturnog i turističkog središta. Restauratorski centar Ludbreg kuća je otvorenih vrata – za eminentne stručnjake, njihove studente i suradnike te sve one koji žele upoznati s konzervatorsko-restauratorsku struku i pomoći da se ovaj projekt još uspješnije razvija.